

**Streszczenie rozprawy doktorskiej mgr Martyny Kropiewnickiej
pt. „Normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących
organizmów genetycznie zmodyfikowanych”**

Organizmy genetycznie zmodyfikowane (GMO) to organizmy, które charakteryzują się zmienionym materiałem genetycznym, skutkiem czego uzyskują nowe cechy, odmienne od naturalnie występujących w środowisku. Ograniczenie źródeł uzyskania wiedzy o GMO głównie do środków masowego przekazu skutkuje wzrostem obaw społeczeństwa, w zakresie skutków modyfikacji genetycznych dla życia i zdrowia ludzi oraz dla środowiska, co może prowadzić do braku akceptacji dla działań władzy publicznej w zakresie stanowienia i stosowania prawa regulującego wykorzystywanie GMO.

Rozwój systemu prawa ochrony środowiska spowodował nagromadzenie nowych metod i technik prawodawczych oraz wzrost liczby regulacji prawnych, również w sferze regulacji spraw związanych z GMO. Z uwagi na istniejące na tej płaszczyźnie problemy, autorka rozprawy doktorskiej podjęła rozważania, czy na gruncie obowiązującego prawa występuje normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach organizmów genetycznie zmodyfikowanych, który pozwala zapewnić w dostatecznym stopniu ochronę wartości gwarantowanych zarówno na gruncie prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej, jak i Konstytucji RP z 1997 r., w tym m.in. prawa do zdrowia i życia, prawa do informacji, czy też dostępu do wymiaru sprawiedliwości, odzwierciedlonych następnie w postanowieniach ustaw zwykłych.

Autorka postawiła hipotezę badawczą, iż na gruncie obowiązującego prawa normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO nie istnieje, chociaż były podejmowane próby jego stworzenia, zaś obowiązująca metoda legislacyjna przyjęta przez ustawodawcę nie uwzględnia szczególnego charakteru przedmiotu regulacji, jakim są organizmy genetycznie zmodyfikowane. W konsekwencji wpływa to negatywnie na skuteczność stosowania instrumentów udziału społeczeństwa w ochronie środowiska w sprawach dotyczących organizmów genetycznie modyfikowanych.

Przeprowadzone w rozprawie rozważania przyczyniły się do weryfikacji powyższej hipotezy, w oparciu o dokonaną analizę instrumentów prawnych udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących organizmów genetycznie zmodyfikowanych. W celu ustalenia zasadności przyjętej hipotezy autorka sformułowała hipotezę szczegółową, iż kwestie sporne,

istniejące na gruncie przepisów, w których unormowane zostały instrumenty prawne udziału społeczeństwa w ochronie środowiska uniemożliwiają osiągnięcie celu w postaci zagwarantowania społeczeństwu skutecznego dostępu do informacji oraz udziału w postępowaniach administracyjnych w sprawach dotyczących organizmów genetycznie zmodyfikowanych, a ponadto, iż normy prawne, które odnoszą się do tego przedmiotu regulacji nie są kompatybilne ze sobą. Zweryfikowanie przyjętych w rozprawie hipotez miało miejsce poprzez ustalenie elementów modelu normatywnego, a następnie zidentyfikowanie problemów prawnych występujących na gruncie wskazanych powyżej przepisów prawa. Autorka podjęła także próbę ustalenia czy obowiązujące przepisy prawa tworzą normatywny model oraz czy zapewniają skuteczne wykorzystywanie instrumentów udziału społeczeństwa w ochronie środowiska w sprawach dotyczących organizmów genetycznie zmodyfikowanych. W oparciu o prowadzone rozważania autorka sformułowała wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*.

Celem rozprawy było ustalenie, czy na gruncie obowiązującego prawa istnieje normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach organizmów genetycznie zmodyfikowanych. W przypadku ewentualnego ustalenia, że takiego modelu nie ma, celem było podjęcie próby oceny, czy zasadne jest jego stworzenie i jakie winny być jego elementy. Aby określić normatywne składniki modelu udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO, niezależnie od uznania czy model ten już funkcjonuje, czy powinien być stworzony, zasadnym było rozważenie, jak taki model winien być zbudowany, i na jakich podstawach. W kontekście rozważań zawartych w niniejszej pracy, autorka przyjęła, że ów model normatywny powinien zapewnić uzyskanie, pożądanego w świetle podstawowych zasad prawa tj. prawa do zdrowia i życia, prawa do informacji, dostępu do wymiaru sprawiedliwości, poziomu świadomości społecznej w ochronie środowiska, przy jednoczesnym przyjęciu w prawie kryteriów umożliwiających realizację celów zakładanych przez ustawodawcę w przedmiocie stosowania i wykorzystywania GMO.

Czynnikiem pozwalającym na ocenę skuteczności regulacji normujących udział społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO była ocena istnienia integralności tych norm prawnych dokonana poprzez ustalenie elementów, które mogą w założeniu składać się na normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach GMO.

Obszary badawcze, które pozwoliły na sformułowanie ostatecznych wniosków objęły problematykę związaną z dostępem do informacji o środowisku oraz udziałem społeczeństwa w postępowaniach administracyjnych z zakresu ochrony środowiska. Gruntowne

poszukiwania dostępnej w przedmiotowym zakresie literatury wykazały, iż wskazana materia nie została do tej pory w sposób wszechstronny i kompleksowy zbadana i opracowana.

Problematyka objęta niniejszą pracą została ujęta w pięciu rozdziałach. Rozdział pierwszy otwiera rys historyczny ewolucji regulacji prawnych normujących kwestię wykorzystywania GMO, pod kątem nadania ram prawnych roli społeczeństwa w sprawach związanych z GMO oraz w zakresie prawnego kształtowania zjawiska wykorzystywania GMO w Polsce. Następnie wyjaśnieniu poddane zostało pojęcie „normatywnego modelu” oraz została podjęta próba stworzenia założeń koncepcyjnych normatywnego modelu udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO, w oparciu o dotychczas ustanowione regulacje prawne z zakresu udziału społeczeństwa w ochronie środowiska na gruncie prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz prawa krajowego. Założenia te stanowiły punkt wyjścia dla dalszych prowadzonych rozważań nad ustaleniem istnienia bądź możliwości sformułowania normatywnego modelu udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO.

Rozdział drugi obejmuje swym zakresem problematykę udziału społeczeństwa w sprawach ochrony środowiska na gruncie prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej. Rozdział ten ma na celu wskazanie modelowych założeń udziału społeczeństwa w ochronie środowiska, aby następnie móc wykazać, czy zostały one również sformułowane na płaszczyźnie postępowań związanych z wykorzystywaniem GMO. Powyżej wskazane rozdziały stanowiły swoistą płaszczyznę odniesienia do analizy prawnej unormowań obejmujących udział społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO i ich konstruktywnej oceny.

W rozdziale trzecim i czwartym została przeprowadzona analiza prawna prawa krajowego w zakresie regulacji prawnych normujących dostęp społeczeństwa do informacji oraz udział społeczeństwa w postępowaniach administracyjnych w sprawach dotyczących organizmów genetycznie zmodyfikowanych. Rozważania na tym gruncie przyczyniły się do wykazania elementów normatywnego modelu udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO.

W obrębie prowadzonych analiz wykorzystana została metoda formalno-dogmatyczna, a częściowo także historyczno-porównawcza. Zastosowanie tych metod nastąpiło poprzez analizę aktualnie obowiązujących przepisów regulujących udział społeczeństwa w sprawach dotyczących organizmów genetycznie zmodyfikowanych zawartych w kluczowych aktach prawnych regulujących omawianą problematykę, począwszy

od przepisów prawa międzynarodowego, poprzez przepisy prawa Unii Europejskiej, Konstytucji, oraz ustaw krajowych, pod kątem zbadania, czy metoda legislacyjna przyjęta przez ustawodawcę, polegająca na stosowaniu odesłań do odrębnej ustawy, uwzględnia szczególny charakter przedmiotu regulacji, jakim są organizmy genetycznie zmodyfikowane. Zidentyfikowanie problemów i sformułowanie wniosków na gruncie niniejszej rozprawy nastąpiło poprzez wykazanie czy obowiązujące regulacje krajowe gwarantują realizację praw jednostki zagwarantowanych w Konstytucji. Została również poruszona kwestia udziału społeczeństwa w sprawach GMO na gruncie przepisów niektórych innych ustaw tj. ustawy o nasiennictwie z dnia 9 listopada 2012 r. a także ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia z dnia 25 sierpnia 2006 r.

W rozprawie została dokonana analiza stanowisk nauki prawa i judykatury. Autorka analizując poszczególne problemy odnosiła się niekiedy do historycznej ewolucji danej instytucji prawnej, aby wykazać kierunek zmian i ocenić jego zasadność.

Sformułowanie założeń normatywnego modelu udziału społeczeństwa w sprawach GMO stanowi wyraz dążenia do ujęcia w prawne ramy skomplikowanego i dynamicznie rozwijającego się obszaru regulacji prawnych chroniących środowisko.

Przeprowadzone w dysertacji rozważania doprowadziły do weryfikacji wyżej powołanych hipotez. Autorka potwierdziła ich prawdziwość, formułując wniosek, iż opisana w rozprawie metoda legislacyjna przyjęta przez ustawodawcę nie uwzględnia szczególnego charakteru przedmiotu regulacji, jakim są działania z wykorzystaniem organizmów genetycznie zmodyfikowanych, a to wpływa na skuteczność stosowania instrumentów prawnych udziału społeczeństwa w ochronie środowiska w sprawach dotyczących organizmów genetycznie modyfikowanych. Konsekwencją jest powstawanie kwestii spornych na gruncie stosowanych przepisów, które mogą powodować problemy praktyczne w skutecznym realizowaniu przez społeczeństwo jego uprawnień. Sformułowanie powyższych wniosków uwarunkowało konieczność stworzenia założeń tego normatywnego modelu.

W niniejszej rozprawie rozważaniom zostały w pierwszej kolejności poddane regulacje znajdujące się w ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, gdyż ewentualne problemy w praktycznym stosowaniu określonych przepisów ustanowionych na gruncie tej ustawy warunkują w konsekwencji ograniczenie uprawnień społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO. Przeprowadzone rozważania pozwoliły wysunąć wniosek, iż w ramach postępowania wymagającego udziału społeczeństwa, który

docelowo prowadzić ma do uwzględnienia woli zainteresowanej społeczności, ustawodawca umożliwił partycypację społeczeństwa na płaszczyźnie formalnej, co jednak w dużym stopniu nie znalazło odzwierciedlenia w sferze uprawnień o charakterze materialnym.

Autorka podsumowująco stwierdziła, iż w jej ocenie przeszkodą przy tworzeniu norm regulujących kwestie GMO w Polsce może być istnienie dwóch sprzecznych interesów i tendencja do ich równoważenia w prawie, dająca efekt niezadowalający żadnego z adresatów tychże interesów. Z jednej strony są to podmioty dążące do rozwoju nowoczesnej biotechnologii w Polsce, który wpłynąłby również na rozwój gospodarczy, a który wiąże się ze stworzeniem spójnego i efektywnie działającego mechanizmu wykorzystywania GMO, a z drugiej społeczeństwa, które ma prawo uczestniczyć w podejmowaniu kluczowych dla środowiska decyzji jak te, dotyczące GMO. Stworzenie koherentnych regulacji, uwzględniających szczególną doniosłość problematyki GMO, które w konsekwencji tworzyłyby normatywny model udziału społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO, uwzględniający wszystkie aspekty owego udziału wynikające z prawa międzynarodowego, jak również prawa Unii Europejskiej, jest nieodzownym warunkiem zagwarantowania społeczeństwu faktycznej realizacji jego uprawnień. W związku z doniosłym znaczeniem zjawiska GMO dla życia i zdrowia ludzi oraz dla środowiska, udział społeczeństwa w sprawach dotyczących GMO wydaje się być konieczny, a warunkiem jego efektywności jest zapewnienie regulacji w prawie polskim wolnych od wątpliwości i kwestii spornych.

Martyna Kropieznicka